

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE, SOSYOLOJİ EĞİTİMİNE İLİŞKİN YER ALAN KONULARA YÖNELİK ÖĞRETMEN ALGILARI

IN SOCIAL STUDIES, TEACHER PERCEPTIONS FOR THE ISSUES
RELATED TO SOCIOLOGY EDUCATION

M. Cengiz YILDIZ*

Erol KOÇOĞLU**

Öz

Sosyal Bilgiler, içerisinde birbirinden farklı disiplinlere ilişkin kazanımları barındıran, geniş alan tasarımı ile hazırlanmış bir programda yer alan kazanımları öğrenciye aktarmayı amaçlayan ve bunları, öğrencinin gelişim seviyesini, hazır bulunuşluk düzeyini dikkate alarak aktaran bir derstir. Bu farklı kazanımlar, Sosyal Bilgilerin birçok disiplinle sürekli etkileşim içerisinde olmasının sonucudur. Sosyal Bilgilerin bu süreçte, etkileşim halinde olduğu disiplinlerden biri de Sosyolojidir. Sosyoloji disiplinine ilişkin kazanımlara sosyal bilgiler dersi programlarında yer verilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler dersinde yer alan Sosyoloji eğitimi ilişkin konuların, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesidir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda, Sosyal Bilgiler dersinde Sosyoloji eğitimi ilişkin yer alan konuların değerlendirilmesi, çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda elde edilen veriler içerik ve betimsel analiz teknikleri ile analiz edilip, elde edilen veriler sayısallaştırılarak sunulmuştur. Sosyoloji eğitimi ilişkin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konuların değerlendirilmesine yönelik olan bu çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri, dört maddelik yapılandırılmış görüşme formuyla belirlenmiştir. Görüşme formunda yer alan açık uçlu sorular, uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulardan hareketle, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde Sosyoloji eğitimi ilişkin olarak yer verilen konuların dağılımına, bu konuların öğretiminde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklere ilişkin olarak farklılıklarını belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sosyoloji, Eğitim, Öğretmen, Algı.

Abstract

Social studies is a course that contains acquisitions related to different disciplines and gains in a prepared program with its wide field design, also taking into account the readiness development level of students while conveying information to them. These different acquisitions are a result of being in constant interaction with many social sciences disciplines. Acquisitions that are related sociology are included in social studies programs because sociology is one of the disciplines which social studies are constantly in a relationship with. The aim of this study is the evaluation of the matters related to sociology of education which is contained social studies programs in the direction of social sciences teachers' views. The evaluation of issues related to sociology education in social studies programs in the direction of social sciences teachers' views constitute the basis of study.

Qualitative methods have been used, and data which was obtained from analyzed content and descriptive analysis techniques has been presented by being digitized. Views of social studies teachers in this study, in relation to sociology education for the evaluation of subjects in social studies have been determined by the four-item structured interview form. Open-ended questions that are included in the interview form have been prepared by being considered the views of experts. From the obtained findings in the study, it has been determined to become different by depending on social studies teachers in the distribution of the topics included in the social studies regarding sociology education and the strategy used to comprehend these issues.

Key Words: Social Sciences, Sociology, Education, Teacher, Perception.

* Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, sosyoc@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, erolakademi@gmail.com

1.GİRİŞ

Ülkemizde, Sosyal Bilgiler adında bir dersin öğretim programları arasına alınmasının geçmişte çok eskilere inmesine de, bu dersin içeriği oluşturulan disiplinlerin 1800'li yılların ortalarından itibaren Osmanlı devleti programlarında yer edindiği söylenebilir (Geçit, 2013).

Türkiye'de Sosyal Bilgiler, bir ders olarak, ilk kez 1968'de benimsenmiştir. 1968'den önce, ülkemizde, bu dersin içeriğini oluşturan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi, ilkokullarda ayrı dersler olarak okutulmuştur (Bilgili, 2012: 24). 1968'de başlatılan uygulamaya 1985'te son verilmiştir. Ortaokullarda, Sosyal Bilgiler eğitimi sonlandırılmış, bunun yerine, milli Coğrafya ve Milli Tarih dersleri başlatılmıştır. 1992 yılında, Vatandaşlık Bilgileri uygulamaya konmuştur. 1997 yılında ise, sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile ilgili yasanın yürürlüğe girmesinden sonra, Milli Eğitim Bakanlığı ve Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 10.09.1997 tarih ve 143 sayılı kararıyla, ilköğretim okullarında Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri uygulamadan kaldırılmış, yerlerine Sosyal Bilgiler dersinin konması kararlaştırılmıştır (Meydan, 2013: 159).

Sosyal Bilgiler; sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziki ve sosyal çevresiyle etkileşimini, zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve beceri sahibi demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır (Doğanay, 2005). Öğretim programı ise belli bir öğretim basamağındaki çeşitli sınıf ve derslerde okutulacak konuları, kazanımları, süreyi, öğretim strateji, yöntem ve tekniklerini gösteren bir kılavuzdur (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999: 190). Bu anlamda, öğretim programı, bireylerde istenen davranış değişikliğini meydana getirmek üzere hazırlanan, amaç, içerik, öğrenme-öğretme durumları ile ölçme-değerlendirme boyutlarından oluşan ve devamlı olarak geliştirilen bir araçtır (Varış, 1988: 71). Buna göre, Sosyal Bilgilerde eğitim ve öğretim programlarının; bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan, öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelenmesine yönelik etkinliklerin yer aldığı programlar olduğu söylenebilir. Bu programların, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulduğu ders ise Sosyal Bilgilerdir (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler, ilköğretimde ele aldığı konular bakımından, çok çeşitlilik sunan bir derstir. Sosyal Bilgilerde içeriğin oluşturulmasında Tarih, Psikoloji, Sosyoloji, Antropoloji, Ekonomi, Coğrafya ve Siyasal Bilimler gibi sosyal bilim alanlarından yararlanılmaktadır. Sosyal Bilgiler, genelde, dünya insanların tarihleri, kültürleri ve etkileşimlerini disiplinler arası yaklaşımla konu edinmektedir (Wade, 2007; Duplass, 2007). Zevin (2007), "tarih, vatandaşlık, psikoloji, sosyoloji gibi farklı sosyal bilimlere, sosyal bilgilerin amaçlarını belirlemede, öğrenme ortamları düzenlenmede farklı bir kalp atışı verir" diyerek, Sosyal Bilgilerin içinde sosyal bilim disiplinlerinin yerine dikkat çekmiştir (Deveci ve Bayır, 2011: 10).

Sosyal Bilgiler eğitimi, birçok disiplini içerisinde barındıran bir çalışma alanı olup, bu disiplinler ile ilgili birtakım etkinliklerin öğrenciye kazandırılmasını temel alır. Bu disiplinlerden biri de sosyolojidir. "Sosyoloji, insanın toplum yaşamının, insan grupları ile toplumlarının bilimsel incelemesidir" (Giddens, 2008: 38). Bir başka sosyoloğa göre ise sosyoloji, insan ilişkileri üzerinde özellikle duran ve inceleyen bir disiplindir (Özkalp, 1993).

Sosyal Bilgiler dersi, adını, sosyoloji kelimesinin kökünü oluşturan social kelimesinden almaktadır. Bu bakımdan Sosyal Bilgiler dersi, sosyoloji bilimi ile iç içe olan bir derstir

(Duran, 2013: 174). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına dayalı Sosyal Bilgiler eğitiminde, öğrencilerin bilgilerini yapılandırmalarını sağlayacak öğrenme yaşantılarının düzenlenmesi öngörülmektedir. Bu öğrenme yaşantıları, öğrencilerin; araştırma, analiz, değerlendirme ve sentez sonucunda, önceki bilgilerine dayalı olarak, yeni bilgileri yorumlama ve anlamalarına yardım ederek öğrenmelerini sağlayacak bir süreç olmalıdır (Grant, 1997; Jadallah, 2000). Bu nedenle, Sosyal Bilgiler dersinde, öğrenciler, sosyal olayları sorgulayan, düşünen ve araştıran bireyler olmalıdırlar. Öğrenciler; araştırma, tartışma gibi yaptıkları bu çalışmalarından elde ettikleri bulgulara dayalı olarak, sosyal olayları anlamlandırırılar. Öğretmenler, Sosyal Bilgiler dersinde öğrencileri, birçok sosyal sorunla karşılaştırarak bu sorunları farklı bakış açıları ile değerlendirmeleri ve yorumlamalarını sağlamalıdırlar (Grant, 1997). Böyle bir ortamda yetişen öğrenciler, etkili vatandaşların sahip olması gereken sorgulama, iletişim, eleştirel düşünme ve karar verme becerilerini kazanır, geleceğin vatandaşları olarak, toplumda etkin rol almayı öğrenir ve karşılaştıkları sorunların yaşamlarına etkisini sosyal, ekonomik ve siyasal olmak üzere farklı bakış açılarıyla değerlendirme olanağı yakalarlar (Ersoy ve Kaya, 2004). Sosyal Bilgiler eğitiminde, bireyler, bu olanağı sosyoloji disiplinine yönelik kazandığı beceriler sayesinde yakalamaktadırlar.

Sosyolojinin konusunu oluşturan toplum, toplumsal yapı ve değişme gibi süreçler (İçli, 2005: 5), Sosyal Bilgiler eğitimi çalışma alanının ana temalarını oluşturması, Sosyoloji ile Sosyal Bilgiler eğitimi arasındaki ilişkiyi ortaya koyma açısından önemlidir. Bu ilişkinin önemini, Sosyal Bilgiler eğitimi derslerine giren öğretmenlerin algılarıyla, daha açık bir şekilde ortaya koymak için, böyle bir çalışma yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

1.1.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, yapılandırma yaklaşımının uygulandığı ülkemizde; ilköğretim (4-7) Sosyal Bilgiler eğitimi dersinde yer alan, sosyoloji konularına ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini incelemektir. Araştırmada, bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

-Bir Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak, Sosyal Bilgiler derslerinde, sosyoloji eğitimine yönelik konularının olmasını gerekli görüyor musunuz, neden?

-Bir Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak, sosyoloji konularını kapsayan kazanımlara yönelik olarak Sosyal Bilgiler dersi eğitiminde yer alacak içerik belirlenirken, dikkate alınması gereken en önemli özellik nedir?

-Sosyal Bilgiler eğitimi derslerinde, sosyoloji disiplinine yönelik konuların aktarımında öğretmenlere düşen görevler sizce nelerdir?

-Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde yer alan sosyoloji konularının aktarmada hangi strateji, yöntem ve teknikler kullanılmalıdır, neden?

2.YÖNTEM

2.1.Araştırma Modeli

Sosyal Bilgiler dersi eğitiminde yer alan sosyoloji disiplinine yönelik konulara ilişkin öğretmen algılarının belirlenmesine yönelik olan bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Creswell (1998), nitel araştırmayı; sosyal yaşamı ve insanla ilgili problemleri kendine özgü metotlarla sorgulayarak, anlamlandırma süreci olarak ifade etmektedir. Nitel araştırma sürecinde, araştırmacı, bütüncül bir araştırma tablosu ortaya koyarak; kelime analizleri, detaylı katılımcı görüşme raporları kullanır ve araştırmayı doğal ortamda düzenler. Nitel araştırmada, genel olarak, takip edilen araştırma süreci parçadan bütünedir (tümevarım). Genel itibari ile nitel araştırmacı; gözlem, görüşmeye dokümanlardan yola çıkarak kavramları, anlamları ve ilişkileri açıklayarak süreci sürdürür (Merriam, 1998; Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise, görüşme soruları önceden belirlenmiş görüşme durumlarını kapsamaktadır (Balci, 2004).

Bu araştırmada, durum çalışması modeli kullanılmıştır. Durum çalışması modeli; “güncel bir olgunun, gerçek yaşam bağlamında, özellikle bağlam ve olguların sınırlarının kesin olarak belli olmadığı durumlarda görgül olarak araştırılması” şeklinde ifade etmektedir (Yin, 1994: 13).

2.2.Çalışma Grubu

Araştırmada, çalışma grubunu, Elazığ ve Malatya’da çeşitli ortaokullarda görev yapan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu üyelerinin 25’i Elazığ, 25’i Malatya’da görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleridir. Çalışma grubunun 20’si kadın, 30’u erkek öğretmenlerden oluşmaktadır.

2.3.Veriler Toplama Aracı

Araştırmanın kuramsal boyutu oluşturulduktan sonra, Sosyal Bilgiler dersi eğitiminde yer alan sosyoloji disiplinine yönelik konulara ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesine ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken, öncelikle sorulacak sorular belirlenmiştir. Sorular oluşturulurken; kolay anlaşılabilir sorular yazma, açık uçlu sorular sorma, odaklı sorular hazırlama, yönlendirmekten kaçınma, çok boyutlu sorular sormaktan kaçınma ve soruları mantıklı bir biçimde düzenleme gibi ilkelere (Yıldırım ve Şimşek, 2008) dikkat edilmiştir. Görüşme formu hazırlandıktan sonra, bir Sosyal Bilgiler öğretmeni ile ön görüşme yapılmış, görüşme tamamlandıktan sonra, öğretmenin görüşme sorularına verdiği yanıtlar çözümlenerek dökümü yapılmış ve anlaşılmayan soru maddeleri değiştirilmiştir. Ön görüşmeye alınan bu öğretmen, araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Araştırmada kullanılan görüşme formu, içerik geçerliğini sağlamak amacıyla, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde görev yapan alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. Alan uzmanlarından gelen görüş ve öneriler doğrultusunda, görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formunda 4 soru yer almaktadır. Görüşmelerin gerçekleştirilebilmesi için, araştırma kapsamındaki her bir Sosyal Bilgiler öğretmeni ile önceden görüşme yapılarak randevu alınmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular, öğretmene sırasıyla sorulmuş ve öğretmenden rahat bir şekilde soruları cevaplaması talep edilmiştir. Öğretmenin sorulara verdiği yanıtlar, araştırmacı tarafından yazılı olarak kaydedilmiştir.

2.4.Verilerin Analizi

Görüşme formu ile ilgili çözümlenmeler, nitel boyutta gerçekleştirilmiştir. Kodlamalar, araştırmacıların ortak görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu çerçevede, Sosyal Bilgiler dersi eğitiminde yer alan sosyoloji disiplinine yönelik konulara ilişkin öğretmen görüşleri, içerik ve betimsel analiz teknikleriyle, belli temalar altında gruplandırılarak çözümlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, uzman görüşlerine başvurulmuş, öncelikle ana temalar, ardından bunlara bağlı tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Çözümlenmeler sonucunda, ortaya çıkan temalar, aralarındaki bağları gösterir şekilde modellenmiş ve görselleştirilmiştir. Modelde yer alan ilişkileri gösteren temayı söyleyen kişi sayısı (frekans) belirlenmiştir.

Araştırmacıların ve uzmanların, temalarda yer alması gerekenlere ilişkin değerlendirmeleri karşılaştırılarak “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” sayıları tespit edilmiştir. Araştırmacı dışında, iki uzmanla birlikte analizler yapılarak, Miles ve Huberman’ın (1994) formülüne göre araştırmacılar arasındaki uyum hesaplanmıştır. Bu hesaplama sonucunda, $P=(83/83+1) \times 100 = \%92$ olarak hesaplanmıştır.

3.BULGULAR

Bu bölümde, Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler dersi eğitiminde yer alan sosyoloji disiplinine yönelik konulara ilişkin görüşleri belirlenmiş ve bu görüşler uygun temalara dönüştürüldükten sonra, tablolar halinde sunulmuştur.

3.1. Sosyal Bilgiler Eğitimi Dersinde Sosyoloji Disiplinine Yönelik Konuların Yer Alması Durumu

Araştırmada çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenleri, “*bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak, sosyal bilgiler derslerinde sosyoloji eğitimine yönelik konuların yer almasını gerekli görüyor musunuz, neden?*” şeklindeki ilk soruya farklı yanıtlar vermişlerdir. Bu farkı oluşturan yanıtlar; içerik ve betimsel analize tabi tutularak, alt temalar oluşturacak şekilde tablolaştırılmıştır.

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Derslerinde Sosyoloji Eğitimine Yönelik Konuların Yer Almasına İlişkin Öğretmen Görüşleri

1. TEMA: Sosyoloji eğitimine yönelik konuların sosyal bilgiler derslerinde verilmesi		
Alt Temalar		f
Evet	G.1. Bireye aidiyet duygusu kazandırır	20
	G.2. Empatik düşünme becerisi geliştirir	10
	G.3. Bireyin toplumsal duyarlılığını artırır	10
	G.4. Birlikte yaşama arzusunu artırır	5
Hayır	G.5. Kalıplaşmış toplumsal yargıların varlığı	3
	G.6. Baskın ideolojik şekillenmenin etkisi	2

Tablo 1’de, sorulan soruya verilen yanıtları, çoğunlukla “evet” şeklinde ifade eden Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin görüşleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“*Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak, şunu hep kendi kendime soruyorum: “Sosyal bilgiler dersi bir bilim midir?” Bu sorunun cevabı, eğer “evet” ise bırakın sosyolojiyi, sosyal bilgiler içerisinde yer alan hiçbir disipline yer verilmemelidir. Eğer “hayır”sa, o zaman kesinlikle sosyoloji ile birlikte diğer disiplinlere de yer verilmelidir. Bana göre, Sosyal Bilgiler derslerinde, sosyoloji disiplini eğitimine yönelik olan konulara kesinlikle yer verilmelidir. Çünkü demokratik değerlerine bağlı etkin bir birey yetiştirme hedefi olan Sosyal Bilgiler dersi, sosyoloji disiplinine ait bu konular sayesinde, bireyin başkalarının duygularını anlama ve ona göre hareket edebilme olanağı sağlar”* (G.2).

“*Sosyoloji dersi, toplum yapısını farklı açılardan irdeleyen bir disiplin olduğu için, sadece Sosyal Bilgiler eğitiminde değil, diğer çalışma alanlarında da kendisine yer bulmalıdır. Sosyal Bilgiler eğitimcileri olarak bizler, bu disipline ait kazanım, içerik ya da konuya bağlı etkinlikler sayesinde, birey için toplumun neden önemli olduğunu, toplum olmadan bireyin tek başına neleri yapamayacağını öğrencilere aktararak onların topluma karşı bakış açılarının şekillenmesine katkı sağlarız”* (G.3).

Tablo 1’de; “*bir Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak Sosyal Bilgiler derslerinde sosyoloji eğitimine yönelik konuların yer almasını gerekli görüyor musunuz, neden?*” şeklindeki sorunun yanıtını, “Hayır” şeklinde ifade eden Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin görüşleri şu şekilde örneklendirilebilir:

“*Sosyal Bilgiler derslerinde, bireyin toplumsal bakış açısı üzerinde düşünce olarak etkili olabilecek disiplinlere ilişkin konulara bence yer verilse de, hiçbir anlamı olmaz ki, olmamaktadır da. Çünkü bireyin yaşadığı toplumda, bu işlevi yürüten öğeler, disiplinler değil ideolojik yapılardır. Siz, bireyin toplumsal duyarlılığını arttırmak için, ne tür etkinlik yaparsanız yapın, bireydeki bu algıyı değiştiremezsiniz. Neden mi? Çünkü birey, bu algıyı en çok değer verdiği bireylerin konuşmalarından, düşüncelerinden ve davranışlarından almıştır.*”

Bu durum, sadece sosyoloji için de geçerli değildir. Diğer disiplinler için de aynı şeyi söyleyebiliriz” (G.6)

3.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Sosyoloji Disiplinine Yönelik Kazanım ve Kapsamın Oluşturulması Durumu

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler dersine giren 50 öğretmene sorulan; *“bir Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak, sosyoloji konularını kapsayan kazanımlara yönelik olarak, Sosyal Bilgiler dersi eğitiminde yer alacak içerik belirlenirken, dikkate alınması gereken en önemli özellik nedir?”* şeklindeki soruya verilen farklı yanıtlar, içerik ve betimsel analize tabi tutulmuş ve alt temalar oluşturularak tablolaştırılmıştır.

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Derslerinde Sosyoloji Eğitimine Yönelik Kazanımların ve İçeriğin Oluşturulmasında Dikkate Alınacak İlkelere İlişkin Öğretmen Görüşleri

2. TEMA: Sosyal bilgiler dersinde sosyoloji eğitimine yönelik kazanım ve konuların hazırlanmasında dikkate alınması gereken öğeler	
Alt Temalar	f
G.1. Öğrenciye görelilik	10
G.2. Aktüalite	10
G.3. Hayatilik / Uygulanabilirlik	10
G.4. Dikkat çekicilik	8
G.5. Nesnellik	7
G.6. Esneklik	5

Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin; *“bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak, sosyoloji konularını kapsayan kazanımlara yönelik olarak, sosyal bilgiler dersi eğitiminde yer alacak içerik belirlenirken, dikkate alınması gereken en önemli özellik nedir?”* şeklindeki soruya verdikleri yanıtlar, Tablo 2’de, temalara ayrılarak verilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar, şu şekilde örneklendirilebilir:

“Sosyal Bilgiler dersi eğitimi, içerisinde barındırdığı bütün disiplinlere ait kazanımların çoğunun, soyut aktarıma dayalı etkinliklerle verildiğini, öğrencilik yıllarımızdan günümüze kadar hem gördük hem de bu günün Sosyal Bilgiler öğretmenleri olarak uyguluyoruz. Sosyal Bilgiler içerisinde yer alan sosyoloji disiplini de, bu soyut bakış açısını her yönüyle, içerisinde barındıran bir disiplin olduğundan dolayı, Sosyal Bilgiler dersi eğitiminde bu disipline ait kazanımlara ve içeriğe yer verirken, dikkat edilmesi gereken en önemli ilke, çocuğun o kazanımı ya da konuyu anlayabilecek zekâ düzeyine sahip olması olduğunu düşünüyorum” (G.1).

“Birey öğrendiğini uygularsa kalıcı hale gelir” ilkesinden hareketle, Sosyal Bilgiler eğitimi dersinde, sosyoloji disiplinine yönelik hedef ve konularının belirlenmesinde, kesinlikle, bireyin öğrendiklerini kullanabileceği etkinliklere yer verilerek öğrenmenin kalıcılığına destek sağlanmalıdır” (G.3).

3.3. Sosyoloji Disiplini Eğitimine Yönelik Konuların Aktarımında Öğretmenlere Düşen Görevler Durumu

Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin; *“Sosyal Bilgiler eğitimi derslerinde, sosyoloji disiplinine yönelik konuların aktarımında öğretmenlere düşen görevler sizce nelerdir?”* şeklindeki soruya verdikleri yanıtlar bakımından farklılaştıkları görülmektedir (Tablo 3). Çalışma grubu üyelerinin bu soruya verdikleri yanıtlar, farklı temalar altında gruplandırılarak tablolaştırılmıştır.

Tablo 3: Sosyal Bilgiler Derslerinde Sosyoloji Eğitime Yönelik Konuların Aktarımında Öğretmenlere Düşen Görevlere İlişkin Çalışma Grubu Üyelerinin Görüşleri

3. TEMA: Sosyal bilgiler dersinde sosyoloji eğitime yönelik konuların aktarımında öğretmenlerin sorumlulukları	
Alt Temalar	f
G.1. Etkin model olma	15
G.2. Hoşgörülü olma	15
G.3. Ön yargıdan uzak durma	10
G.4. Benmerkezci olmama	5
G.5. Örnekendirme	5

Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin, ilgili soruya verdikleri yanıtlar Tablo 3’de temalara ayrılarak gösterilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar şu şekilde örneklendirilebilir:

“Sosyoloji disiplini eğitime yönelik olarak, Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konuların aktarımında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kilit bir role sahip oldukları düşüncesindeyim. Çünkü bu disipline ait konular, bireyde değer algısının oluşmasında rol oynar. Bu durumun nesnel bir şekilde oluşabilmesi için de, bu disipline ait konuların aktarıcısı olan öğretmenlerin, konuları aktarırken, kendi düşüncelerine dayalı bir sunumu benimsememeleri gerekir” (G.4).

“Sosyal Bilgiler dersi eğitiminde, bana göre, anlatılacak konunun hangi disipline ait olduğu önemli olmamakla birlikte, aktarıcı olan öğretmen; konunun aktarımı sürecinde öğrencilerde karşılaştığı bireysel düşünce, inanç, tutum ve söylem farklılıklarına karşı, hoşgörülü olmayı başarıp, dersindeki konuların etkin bir şekilde kazandırılmasına odaklanmalıdır” (G.2).

3.4. Sosyal Bilgiler Derslerinde Sosyoloji Konularının Aktarımında Kullanılan Strateji, Yöntem ve Teknik Durumu

“Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde yer alan sosyoloji konularının aktarımında hangi strateji, yöntem ve teknik kullanılmalıdır, neden?” şeklindeki soruya öğretmenlerin verdiği farklı yanıtlar, içerik ve betimsel analize tabi tutularak, alt temalar oluşturularak, tablolaştırılmıştır.

Tablo 4: Sosyal Bilgiler Derslerinde Sosyoloji Eğitime Yönelik Konuların Aktarımında Öğretmenlere Düşen Görevlere İlişkin Çalışma Grubu Üyelerinin Görüşleri

4. TEMA: Sosyal bilgiler dersinde sosyoloji eğitime yönelik konuların aktarımında kullanılan strateji, yöntem ve teknikler				
Alt Temalar				
Strateji	Yöntem	Teknik	Tercih Sebepleri	f
G.1.Sunuş	Düz Anlatım Soru Cevap	Konferans Panel	Soyut konuların aktarımının kolay olması	15
G.2. Sunuş	Örnek Olay Gösteri	Gözlem Görüş Geliştirme	Öğrencileri olay örgüsünü içerisine katmak ve kalıcı öğrenmeyi sağlamak	15
G.3 Buluş	Tartışma Örnek Olay Problem Çözme	Altı Şapka Altı Ayakkabı Beyin Fırtınası	Öğrencilere empati kurma ve düşünme becerileri kazandırmak – Öğrenme sürecine öğrenciyi etkin olarak katmak	10
G.4 Araştırma İnceleme	Soru Cevap Problem Çözme	İstasyon Beyin Fırtınası Gezi-Gözlem	Öğrencilere ilk eden somut yaşantılar sağlamak ve yaparak yaşayarak öğrenme olanağı tanımak	10

Çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin, yukarıda geçen soruya verdikleri yanıtlar Tablo 4’de temalara ayrılarak verilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar şu şekilde örneklendirilebilir:

“Sosyal Bilgiler dersinin kur tanımını oluşturan içeriğe bakıldığında, soyut aktarıma dayalı olan konuların fazlalığı göze çarpmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin soyut içeriğe sahip olması, aktaran açısından birtakım problemleri beraberinde getirmektedir. Bu problemlerden biri de, öğrencilerin öğrenme sürecine katılmalarında ve öğrendiklerini kalıcı hale getirmelerinde karşılaştıkları durumdur. Bu durum, özellikle Sosyal Bilgiler eğitiminin içerisinde yer alan sosyoloji, felsefe ve psikoloji disiplinlerine ilişkin konuların aktarımında daha sık karşılaşılan bir durumdur. Bu durumu en asgariye indirmek için, biz öğretmenler konuları aktarırken, sunuş yolu stratejisini örnek olaylarla süsleyerek, yaşanmış olay örgülerini göstererek, öğrencinin gözlem yapabileceği ve konuyla ilgili birtakım görüş ve düşüncelerle karşı karşıya kalabileceği bir öğrenme ortamı oluşturmamız” (G.2).

“Sosyoloji disiplini eğitime yönelik olarak Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konuların aktarımı için “kesinlikle şu strateji ya da yöntem olmalıdır” şeklinde bir yargıda bulunamayız. Ancak, bu disipline ait konuların, soyut içerik temelli olması, strateji olarak sunuş, yöntem olarak düz anlatım ve soru-cevap, teknik olarak da panel ve konferans tekniklerinin kullanılması gerektiğini düşünüyorum” (G.1).

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler eğitimi derslerinde öğrenciye kazandırılan sosyoloji konularına ilişkin, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeye yönelik olan bu çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile çalışma grubu üyelerinden alınan görüşler içerik ve betimsel analize tabi tutularak bulgular elde edilmiştir (Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4). Elde edilen bulgulara bakıldığında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler derslerinde, aktarılan sosyoloji disiplinine ilişkin konularının irdelenmesinde farklılıklarını görmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgulardan hareketle, Sosyal Bilgiler derslerinde, sosyoloji disiplini eğitime yönelik konulara, “bireye aidiyet duygusu kazandırma, empatik düşünce becerisi kazandırma ve birlikte yaşama arzusu” gibi sebeplerden dolayı, kesinlikle yer verilmesi gerektiğini düşünen çalışma grubu üyelerinin yanında, bu disipline ait konuların aktarımında, “kalıplaşmış yargıların varlığı ve ideolojik temelli aktarımların” olması gibi sebeplerden dolayı, Sosyal Bilgiler derslerinde bu konulara yer verilmemesi gerektiğini düşünen üyelerin de olması, çalışma grubu üyelerinin farklı düşündüklerinin en açık göstergesi olduğu söylenebilir.

Çalışmada elde edilen bu bulgu, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, mesleki ve alan yeterliklerine sahip olma düzeyinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Şöyle ki, bir Sosyal Bilgiler öğretmeni, hiçbir zaman objektifliğinden taviz vermemelidir. Sosyoloji konularının aktarımında, ideolojik yaklaşımlardan ve kalıplaşmış yargılardan uzak durma, Sosyal Bilgiler öğretmenimizin objektif hareket etme çabalarının en önemli göstergesi olarak ele alınabilir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri, bilgi aktarıcı olmalı (Özbaş, 2012), öğrencilere ideolojik yargılarını kazandırmaya yönelik çabalardan uzak durmalıdırlar.

Çalışmada, öğrencilerin sosyoloji disiplinine ilişkin öğrenecekleri konuları algılayıp analiz etmede, etkisi altında kaldıkları ideolojik yapı ve kalıplaşmış yargılardan dolayı objektif bir öğrenme süreci içerisinde olmadıklarına ilişkin bulgu, Yılmaz’ın (2014) “Sosyoloji Öğretiminde Karşılaşılan Güçlükler Üzerine Bir Araştırma: Karabük Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Örneği” isimli çalışmasında elde ettiği; “araştırma grubunun sadece onda biri (%10,1), sosyolojik analizlerin objektif olarak yapılabileceği konusunda yüksek bir inanca sahiptir. Objektifliğin hiçbir zaman mümkün olmadığını söyleyen yok gibidir (%0,5). Ancak, bunun düşük düzeyde gerçekleşebileceğini söyleyenler önemli bir orana sahiptir (%18,1)” bulgularla paralellik göstermektedir.

Sosyal Bilgiler eğitiminde, sosyoloji disiplinine yönelik konuların aktarımında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, üstüne düşen görevlerle ilgili görüşme formunda yer alan soruya verilen yanıtlar incelendiğinde; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu konuda farklılaştıkları gözlemlenmektedir. İfade edilen görüşlerin; *“etkin model olma, hoşgörülü olma, ön yargıdan uzak durma, benmerkezci olmama ve örneklendirme”* temaları altında gruplandırıldığı görülmektedir (Tablo 3). Ayrıca, sosyoloji disiplini, birçok değer algısını içerisinde barındırdığından dolayı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, özellikle ortaya koydukları bulgularda *“benmerkezci düşünce olmama”* temasını ön plana çıkardıkları dile getirilebilir. Elbir ve Bağcı'nın yapmış oldukları çalışmada (2013) geçen; *“öğretmenin ilk görevi, bir davranış hakkında iyi ve kötünün ne olduğunu, çocuk bakış açısından anlamaktır, kendi bakış açısını sürece dâhil etmemelidir. Öğretmen, çocuğun inanç ve yargıları ile uyum göstermesinden çok, onun kendi ahlakî yargulamalarıyla ilgilenmelidir. Bu yaklaşımla, öğrencilere, değerleri muhakeme yeteneği kazandırılmaktadır”* gibi ifadeler, çalışmada elde edilen *“benmerkezci olmama”* bakış açısı teması ile paralellik göstermektedir.

Sosyoloji disiplini eğitime yönelik konuların Sosyal Bilgiler dersinde aktarımında kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili bulguların yer aldığı Tablo 4'e bakıldığında, çalışma grubu üyelerinin farklı strateji, yöntem ve teknikler ileri sürdükleri görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ortaya koydukları bulgulardan hareketle, sosyoloji disiplinine ilişkin konuların aktarımında, *“empatik düşünme becerilerini ön plana çıkararak, somutlaştırma olanağı sağlayan ve ilk elden somut yaşantılar sağlama”* olanağı olan strateji yöntem ve tekniklerin daha ön plana çıktığı söylenebilir.

Sosyoloji konularının aktarımında strateji, yöntem ve teknik çeşitliliğinin göze çarptığı bulgu tablosunda önemli görülen unsurlardan birinin empati olduğu görülmektedir. Empatinin temele alınarak, sosyoloji disiplinine yönelik konuların aktarımında strateji, yöntem ve teknik belirlenmesi, öğrencinin öğrenme sürecinde ilgisini arttırabilir. Dinç'in çalışmasında geçen (2009); *“empati, öğrencilerin kendilerini geçmişte yaşamış insanların yerine koyarak, o zamanda içinde bulunulan durum ve şartlarına göre kendi duygu ve düşüncelerini tanımlamalarını gerektirir. Bu onların işlenen konu hakkındaki ilgilerini arttıracak gibi; öğrenme sürecinde daha etkin olmalarını da sağlayacak ve aşına olmadıkları veya kendilerine ait olmayan düşünce, tutum ve inançlar hakkındaki anlayışlarını yeniden gözden geçirmelerine yardımcı olacaktır”* şeklindeki ifadeler, çalışmadaki empatik düşünceye dayalı yöntem seçimi gerekliliğini ortaya koymasından önemlidir.

Çalışmada elde edilen bu bulgulardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- Sosyal Bilgiler öğretmenleri, sosyoloji disiplinine yönelik konuların aktarımında “ben” dili yerine “biz” dilini kullanabilirler.
- Sosyoloji disiplinine yönelik konulara ilişkin öğrencilerin anlayabileceği somut örneklere Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerinde sık sık yer ver verebilirler.
- Sosyal Bilgiler dersi eğitiminde, sosyoloji konularının belirlenmesinde, toplumda var olan kalıplaşmış yargı ve ideolojik düşüncelerin etkisine müsaade edilmemelidir.
- Sosyal Bilgiler öğretmenleri farklı toplum, kültür, gelenek, dini perspektife sahip olan öğrencilerine karşı hoşgörülü olmalıdırlar.
- Sosyal Bilgilerde, sosyoloji konularına ilişkin hazırlanan program, ders kitabı ve etkinliklerde, sosyologlar ve eğitim bilimi uzmanlarından destek alınmalıdır.

5.KAYNAKÇA

- Balcı, A., 2004, *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*, Ank.: PEGEM Akademi Yay.
- Bilgili, A. S., 2012, *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Ank.: PEGEM A Yay.
- Büyükkaragöz, S. S. ve C. Çivi, 1999, *Genel Öğretim Metotları: Öğretimde Plandan Uygulamaya*, İst.: BETA Yay.
- Creswell, J.W., 1998, *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Traditions*, Thousand Oaks, CA: Sage Pub.
- Özbaş, B. Ç., 2012, “Sosyal Bilgiler Öğretmeni Olarak, Ben Kimim?”, *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Mesleki Kimliklerine Yönelik Görüşlerinin Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi*, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,7, 2.
- Deveci, H. ve Ö. G. Bayır, 2011, “Hayallerdeki Sosyal Bilgiler: İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Algıları”, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 4.
- Dinç, E., 2009, Etkili Tarih Öğretimi’, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29.
- Doğanay, A., 2005, “Sosyal Bilgiler Öğretimi”, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed: C. Öztürk ve D. Dilek, Ank.: PEGEM A Yay.
- Duplass, J. A., 2007, “Elementary Social Studies: Trite, Disjointed, and in Need of Reform?”, *The Social Studies*, 98-4.
- Duran, H., 2013, “Sosyal Bilgilerde Sosyolojinin Yeri ve Önemi”, *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Ed: R.Turan ve K. Ulusoy, Ank.: PEGEM A Yay.
- Elbir, B. ve C. Bağcı, 2013, “Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Düzeyindeki Çalışmaların Değerlendirilmesi”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8, 1.
- Ersoy, A.F. ve E. Kaya, 2004, “Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Uygulama Sürecine İlişkin Öğretmen Görüşleri”, *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 17.
- Geçit, Y., 2013, “Türkiye’deki Sosyal Bilgiler Eğitimi Literatürü”, *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Ed: R.Turan ve K. Ulusoy, Ank.: PEGEM A Yay.
- Giddens, A., 2008, *Sosyoloji*, Çev: Hüseyin Özel, İst.: Kırmızı Yay.
- Grant, S. G., 1997, “A Policy At Odds With Itself: The Tension between Constructivist and Traditional Views in the New York State Social Studies Framework”, *Journal of Curriculum and Supervision*, 13, 1.
- İçli, G., 2005, *Sosyolojiye Giriş*, Ank.: Anı Yay.
- Jadallah, E., 2000, “Constructivist Learning Experience for Social Studies Education”, *the Social Studies*, 91, 5.
- MEB [Milli Eğitim Bakanlığı], 2005, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ank.: Devlet Kitapları Yay.
- Merriam, S., 1998, *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*, San Francisco: Jossey-Bass.
- Meydan, A., 2013, “Sosyal Bilgilerde Coğrafyanın Yeri ve Önemi” , *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Ed: R.Turan ve K. Ulusoy, Ank.: PEGEM A Yay.

- Miles, M. & A. Huberman, 1994, *Qualitative Data Analysis: An Expanded Source Book*, 2nd. Ed. Thousand Oakes: Sage Pub.
- Özkalp, E., 1993, *Sosyolojiye Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniv. Yay.
- Varış, F., 1988, *Eğitimde Program Geliştirme-Teori ve Teknikler*, Ank.: Ankara Üniv. Eğitim Fak. Yay.
- Wade, R. C., 2007, *Social Studies for Social Justice*, Amsterdam: Teachers College Press.
- Yıldırım, A. ve H. Şimşek, 2008, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ank.: Seçkin Yay.
- Yılmaz, S., 2014, “Sosyoloji Öğretiminde Karşılaşılan Güçlükler Üzerine Bir Araştırma: Karabük Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Örneği”, *Journal of History Culture and Art Research*, 1/3.
- Yin, R. K., 1994, “Evaluation: A Singular Craft”, *New Directions in Program Evaluation*, Ed.: C. Reichardtand & S. Rallis.
- Zevin, J., 2007, *Social Studies for the Twenty-First Century*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.